

Шевцов С. П.

д. філос. н.,

професор кафедри філософії

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЛАЯНКА АРХІСТРАТИГА ЗІ САТАНОЮ ЩОДО

СВІТОГЛЯДУ ТА РОЗУМІННЯ ПРИЧИН

Ситуація, коли дві воюючі сторони виявляються практично прозорими одна для одної у відкритому інформаційному полі, мабуть, є унікальною і заслуговує на особливу увагу. Ніколи раніше дві протилежні сторони військового конфлікту не мали змоги отримувати інформацію про причини війни та перебіг військових дій одночасно з різних сторін. Принаймні у конфлікті такого масштабу як протистояння України російській агресії, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Варто зазначити, що якщо для російської сторони інформація супротивника ще може викликати деякі труднощі у разі її подачі українською мовою, то для будь-якого представника української сторони розуміння новин російською через відомі причини навряд чи є проблемою. Якщо додати до цього можливість відстежувати повідомлення та відео обох сторін у соціальних мережах, а також оприлюднення деяких перехоплених телефонних переговорів, слід визнати, що в даному випадку ми маємо справу з безпрецедентною ситуацією інформаційної війни. Все це ще вимагає свого осмислення, за яким, слід визнати, зазвичай слідує створення нових форм зброї (у тому числі інформаційної) для ведення воєн.

У цій статті ми поставимо набагато більш обмежену і скромну мету: систематизувати представлені в широкому доступі причини і, відповідно, цілі війни, що ведеться. Причини і цілі тут виявляються нероздільно пов'язані, оскільки ми виходимо з становища, що метою бойових дій є усунення вихідних причин, які призвели до збройного конфлікту. Відразу зазначу, я не ставлю перед собою завдання зібрати всі висловлювання про цілі війни (якщо це взагалі можливо), але я навіть не прагну зібрати всі відомі мені думки з цього приводу. Мене у разі не цікавить загалом дуже важливий показник – широта поширення тієї чи іншої позиції. Крім того, я не прагну точно і буквально відтворити висловлювання різних авторів про цілі цієї війни. Що мене цікавить – це ті рівні буття (насамперед, соціального), на яких різні люди вбачають причини зазначеного збройного протистояння. Класифікація зазначених висловлювань будуватиметься виключно за цим принципом.

І ще одне. Хоча в мене, громадянина України, є власна позиція щодо цієї війни, більш того, я задалегідь визнаю, що я в даному випадку

упереджений і мої симпатії лежать належать одній зі сторін, я намагався прибрати усі оціночні характеристики – перш за все термінологічні (емоційно забарвлені іменники, прикметники, дієслова), оскільки вони не торкаються того аспекту проблеми, який є предметом мого розгляду. Оскільки я не відтворюю тексти дослівно, я не називатиму також імена авторів концепцій. Разом з тим, за рамками позначених мною трансформацій цих текстів, я намагався відтворювати логіку і аргументацію гранично суворо і точно.

Перший рівень стосується виключно існування відокремлених індивідів. За великим рахунком, до цього розряду слід віднести лише один аргумент: дана війна – результат особистого бажання та розпорядження президента Росії В. В. Путіна (тут я також враховую, крім просто особистого бажання, його власні уяви про геополітичний стан, прагнення підняти рейтинг серед населення та інше). Я ні від кого не чув і ніде не стикався з думкою, що єдиним винуватцем цієї війни є президент України В. О. Зеленський. Можливо, до цього рівня можна було б віднести низку висловлювань щодо президента США Д. Байдена як людини, яка особисто відповідає за виникнення війни, але ретельний аналіз вимагає відкинути подібні висловлювання для даного рівня. Навіть противники американського президента (а прихильники взагалі виключають його особисто з можливих причин російсько-української війни) не вважають, що він особисто міг якимось чином ініціювати військові дії (хоча б, наприклад, через свою залежність від свого апарату чи інших державних структур США). З президентом Росії справа теж не так однозначна. Існує думка, що війна є результатом виключно його особистих дій і відповідальність за її виникнення несе він один. Втім значно частіше зустрічається думка, що президент Росії, як лідер авторитарний, як практично єдиновладний правитель, своїм вольовим зусиллям (наказом) реалізував якийсь незалежний від нього стан справ (що охоплює найрізноманітніші структури – від державних і громадських інституцій, до концептуальних ідей і уявлень або навіть якихось безособових процесів, коли Путін постає чимось подібним до втілення гегелівського Абсолютного духу).

До наступного рівня слід віднести погляди на причини війни як наслідок зіткнення інтересів груп людей. Одразу треба зазначити, що тут неможливо провести різницю між групою окремих індивідів та груп, що становлять якусь державну структуру, або груп, що виражають певну ідеологію. Щодо цього, то причини війни бачать у протистоянні різноманітних угруповань (насамперед силових структур) навколо

президента Росії, а також результат прагнення змінити склад найближчого кола людей навколо Путіна. Як головне протистояння тут найчастіше називають протистояння спецслужб та армії. Мені не доводилося чути версії про подібне протистояння у вищих прошарках керівництва України, але в принципі таке припущення не можна виключати. Часто говорять про вплив прихильників українського націоналізму на уряд України (це загальне місце звинувачень російських пропагандистів), але при цьому завжди уникають називати конкретні імена та структури, мабуть, тому що навряд чи можливо до якоїсь із впливових постатей чи структур безумовно приписати націоналістичну ідеологію, а ті партії чи групи, які в громадській думці тією чи іншою мірою орієнтуються на ідеї українського націоналізму (партія «Свобода», Правий сектор тощо), їх важко вважати впливовими в уряді України. Швидше, саме тут можна згадати політичні погляди та позиції окремих лідерів Заходу, насамперед частину адміністрації Д. Байдена та власну позицію нинішнього президента США. Але у будь-якому разі, тут особистісні чи групові особливості грають лише другорядну роль.

На третьому рівні розташовуються конкретні політичні та економічні інтереси обох держав. Сюди належить прямо заявлений президентом Росії намір здійснити денационалізацію та демілітаризацію України, прокласти для Російської Федерації наземний коридор до Криму, забезпечити безпеку жителів Донецької та Луганської областей (або незалежних державних утворень), позбавити утиску з боку української влади російськомовне населення України та російськомовне населення Бессарабії з боку Молдови, позбавити частину населення України впливу націоналістичної пропаганди (останнє, можливо, входить до програми «денационалізації», бо останню ніяк не було визначено). Сюди слід віднести забезпечення безпеки південно-західних кордонів Російської Федерації. Запобігти нападу України на так звані Донецьку та Луганську народні республіки, а також на Крим. З боку України як причини розв'язання війни називаються її намір та підготовку до введення військ на території Донецької та Луганської областей, рідше – Криму. Називається також підготовка армії України до війни проти Росії (можна припустити, що це також входить у демілітаризацію, яка також не була визначена: тут навіть паради української армії розглядаються як ворожі до Росії дії, при цьому російські паради такими не вважаються; мені доводилося стикатися з тлумаченням плакатів на підтримку української армії типу «захистимо своїх» як явно і відверто антиросійських – яких своїх? від кого захистимо?). Крім того, Україна каже про необхідність захистити свої економічні

інтереси від експансії з боку Росії.

Четвертий рівень виділимо як суто ідеологічний. На думку деяких російських ідеологів, в Україні здобула тотальне панування націоналістична ідеологія, в принципі чужа для більшості українських громадян. Але громадяни України піддалися їй, так, по-перше, вона блискуче розроблена і включає всі новітні західні технології та засоби (хоча цю тезу я чув від багатьох зовсім різних людей, мені не вдалося ніде знайти конкретизацію, що саме робить цю ідеологію настільки сильнодіючою, які саме технології та засоби вона використовує). Саму ідеологію українського націоналізму російська сторона іноді все ж таки викладає, але робить це в такому вигляді, що при прибиранні з такого викладу всіх оцінювальних та емоційно-забарвлених термінів, її зміст зводиться до тези про найвищий статус (іноді найвище покликання, призначення – без уточнення чому саме) української нації. По-друге, причина розповсюдження цієї ідеології полягає у неспроможності української держави, яка виявилася нездатною вибудувати історичну самосвідомість, економіку, військово-промисловий комплекс, національну культуру, яка цілком загрузла у жадливі корупції. У результаті український народ просто є просто зомбованим націоналістичною ідеологією, сприймає її бездумно та некритично, сліпо слідує за своїм урядом. (Боротьба політичних партій в Україні, багатопартійний парламент та постійна зміна президентів мали б спростувати подібні тези про Україну як моноідеологічну державу, втім ці факти наводяться поза всякою логікою як підтвердження моноідеологічності, державної неспроможності, нездатності знайти єдине рішення, встановити загальний порядок, а також як підтвердження нездатності України до здійснення функції державного будівництва.) На противагу цьому стверджується про державне будівництво як споконвічну долю російського народу, як здійснення ним своєї єдиної волі, при цьому доля російського народу розуміється у тому числі як визволення України від окупації западенськими націоналістами.

З боку України ситуація тлумачиться, природно, зовсім інакше: внаслідок двадцяти років правління Путіна Росія не досягла жодних значних успіхів у плані рівня життя її населення (залишаючи осторонь Москву та Санкт-Петербург), а головне у розумінні свого життя, причиною останнього вважаються потрясіння, випробувані у 90-ті роки (несправедлива приватизація, переділ власності, руйнація усталеної економічної структури періоду СРСР, розчарованість у багатопартійності, втрата довіри до лібералізму, пов'язаного зі зuboжінням населення та

руйнуванням колишніх радянських соціальних ліфтів), у результаті замість вирішення внутрішніх проблем, політичне керівництво російської держави переключало увагу на зовнішньополітичні проблеми, внаслідок чого відбувається низка військових конфліктів – у північній Осетії, Криму, Донбасі, Сирії тощо. Така традиційна політика збирання земель, характерна для Росії ще з часів Московського князівства, отримує схвалення в суспільстві та штовхає уряд на розв'язання нових і нових військових конфліктів. Сюди слід зарахувати також крах традиційної ідеології, що завжди базувалася на тезі про месіанське призначення Росії – спочатку як зберігача єдиної істинної православної віри, потім як провідної країни в боротьбі за прогрес і звільнення людей від капіталістичної та імперіалістської експлуатації меншістю багатіїв більшості трудящих (згідно радянському тлумаченню марксизму). Росія, таким чином, разом із втратою ідеології втратила можливість наділати сенсом життя своїх громадян. Інакше кажучи, Україна бачить причину війни в нездатності громадян Росії самостійно знайти сенс власного існування та їхню надію отримати його від уряду, здатного запропонувати їм лише військове протистояння як таке. Тобто розпочата урядом Росії війна постає як пошук зовнішніх ворогів, що перешкоджають набуття росіянами сенсу власного існування. Крім того, українці вважають причиною війни ненависть росіян до всього українського, яке вони схильні розглядати як неповноцінно-російське або навмисно спотворене (мова, культура, історія, побут та ін.).

Тут ми цим уже виходимо на наступний – геополітичний рівень. На цьому рівні Росія веде війну не з Україною, яка сама собою нічого не уявляє (у політичному сенсі), а проти Європи та США, які обманом нав'язали Україні під виглядом її власної націоналістичної свою імперіалістичну ідеологію. Цей політичний союз Європи та США, об'єднаний так званими ліберальними цінностями, спрямованими на знищення цінностей традиційних – сім'ї, віри, традиційної моралі – висуває Україну як передовий загін своєї експансії, використовуючи для цього всі сучасні технології. Їхньою метою є фізичне знищення Росії та її громадян, позбавлення їх свободи та життя. Головним інструментом Заходу у цій боротьбі є НАТО, яке спрямовано виключно на знищення Росії. Таким чином, Путін веде боротьбу за руйнування американізованого світу або за його деамериканізацію. НАТО прагне розмістити свої війська в Україні, і цим максимально наблизитися до центру Росії, готуючи для неї смертельний удар. Прикладом цього є свідчення, що у грудні минулого року Росія отримувала дані про плани

НАТО розмістити на території України 4 військових бригади, серед яких одна повітряна – з можливістю несення ядерних боєголовок; узгодити це введення військ НАТО планувало влітку 2022 року на засіданні Ради безпеки ООН, а далі, на початку наступного року, намагалось спровокувати конфлікт і розпочати проти Росії повномасштабні воєнні дії із застосуванням ядерної зброї. Тобто це НАТО планувало розв'язати третю світову війну із застосуванням ядерної зброї проти Росії. Сучасні наполегливі звинувачення Росії у неспровокованому нападі з боку Заходу викликане образою через руйнування таких планів.

З боку України на цьому рівні причину війни вбачають також у протистоянні Росії та Заходу, усвідомлення Росією власної слабкості та неможливості (іноді – її неспроможності) побудувати імперію без України, а також у її вразливості та територіальній неповноцінності (вразливості за умови переходу України на бік Заходу).

Останній відомий мені рівень пояснення причин війни між Росією та Україною можна назвати цивілізаційним. Тут війна відбувається не між державами, а між цивілізаціями. На думку Росії, вона захищає власні цивілізаційні цінності, не сумісні з ліберальними цінностями Заходу, свій державний суверенітет, що їх забезпечує. Росія воює проти лібералізму та глобалізму, тотального руйнування культури та прагнення США та їхніх союзників встановити монополярний світ, поширивши свою ідеологію та культуру (а насправді економічні та фінансові інтереси невеликого кола людей) на весь світ. Росія ж прагне багатопольного світу, світу співіснування різних цивілізацій (які при цьому не змішуються і не впливають одна на одну). Російська цивілізація у цьому відношенні сходиться до глибокої давнини, принаймні до часів Київської Русі, тому Київ, хоч і втратив багато в чому своє значення як загальнослов'янський центр, все ж таки надзвичайно важливий як частина цієї цивілізаційної побудови. Західний світ виснажив себе, що підкреслюють концепції Фукуями та діяльність Сороса щодо здійснення «відкритого світу» К. Поппера, Росія ж починає набувати своє справжнє велич і реалізовувати своє призначення, свою долю.

З боку України я не знаю цивілізаційних пояснень війни, я лише зустрічав думки, що після поразки Росії Київ має стати культурним та політичним центром усіх слов'ян, через природню втрату Москвою цієї позиції. Також існує погляд, що ця війна здійснюється за спадщину Київської Русі, яку свого часу Московія привласнила собі.

На закінчення маю відзначити відсутність серед причин біосферного та космологічного рівня. Можу також зазначити, що причини, висунуті

прихильниками Росії у цій війні, значно різноманітніші та багатоваріантніші, ніж з боку України. Не зайвим здається додати, що в українців у масі переважає просте пояснення: росіяни на нас напали, вбивають наших громадян, руйнують наші міста та села, боротимемося з ними, захищаючи себе, своїх рідних, свою землю, свій спосіб життя.